

Mirosława Capiga

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

BEZPIECZEŃSTWO INSTYTUCJI FINANSOWYCH JAKO INSTYTUCJI OBOWIĄZANYCH W SYSTEMIE PRZECIWDZIAŁANIA PRANIU PIENIĘDZY

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo jako cecha stabilności finansowej to pojęcie wielowymiarowe, co znacznie utrudnia jego zdefiniowanie. Bezpieczeństwo należy więc analizować jako wzajemnie ze sobą powiązane cztery wymiary, czyli: bezpieczeństwo instytucji finansowych, bezpieczeństwo transakcji, bezpieczeństwo segmentów rynku finansowego i bezpieczeństwo klienta. Bezpieczeństwo instytucji finansowej można określić jako możliwość realizacji jej zadań, a więc niezakłóconego funkcjonowania, nawet w przypadku wystąpienia okresowych szoków zewnętrznych, czyli w warunkach niestabilnego otoczenia gospodarczego. Najczęściej wyróżnia się bezpieczeństwo zewnętrzne i bezpieczeństwo wewnętrzne instytucji finansowej. Bezpieczeństwo zewnętrzne to bezpieczeństwo otoczenia, w jakim każda instytucja funkcjonuje, czyli stabilność systemu finansowego. Dla zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego szczególne znaczenie mają rozwiązania instytucjonalne i regulacje nadzorcze mające na celu ochronę systemu finansowego przed jego destabilizacją. Chodzi tu przede wszystkim o sieć bezpieczeństwa finansowego, którą tworzą: rządy, reprezentowane przez ministra finansów, banki centralne, instytucje nadzorcze i instytucje antyupadłościowe. Istotną rolę odgrywają regulacje nadzorcze, ale należy pamiętać, że instytucje finansowe, z tego punktu widzenia, dzielą się na instytucje podlegające regulacjom (np. banki, zakłady ubezpieczeń) i instytucje, które takim regulacjom nie podlegają lub podlegają w bardzo ograniczonym zakresie (np. fundusze hedgingowe czy agencje finansowe). Bezpieczeństwo wewnętrzne można określić

jako stan równowagi finansowej, majątkowej, ekonomicznej, przejawiający się w dobrej kondycji ekonomiczno-finansowej, co pozwala na szybkie reagowanie na pojawiające się zagrożenia.

Zarówno bezpieczeństwo zewnętrzne, jak i bezpieczeństwo wewnętrzne instytucji finansowych jest związane z ryzykiem. Coraz to nowe zagrożenia dla funkcjonowania instytucji finansowych oznaczają, że są one narażone na różne rodzaje ryzyka, np. ryzyko płynności, ryzyko rynkowe, ryzyko kredytowe, ryzyko operacyjne, ryzyko kapitałowe, ryzyko ubezpieczenia. Wszystkie rodzaje ryzyka mają bezpośrednie przełożenie na bezpieczeństwo funkcjonowania instytucji finansowych w takich kategoriach, jak: bezpieczeństwo ekonomiczne, bezpieczeństwo środków pieniężnych, bezpieczeństwo bankowości elektronicznej, bezpieczeństwo informacji, bezpieczeństwo systemów informatycznych, bezpieczeństwo finansowe¹. Zarządzanie instytucjami finansowymi to właściwie zarządzanie poszczególnymi rodzajami ryzyka w celu zapewnienia w miarę niezakłóconego funkcjonowania, nawet w warunkach występujących zagrożeń, a więc zapewnienie bezpiecznego funkcjonowania. Bezpieczeństwo instytucji finansowych stało się więc zarówno uwarunkowaniem ich działalności, celem działalności, jak i kryterium oceny ich funkcjonowania.

Celem artykułu jest przedstawienie specyficznego rodzaju ryzyka, jakim jest ryzyko prania pieniędzy, które stało się ryzykiem mającym wymiar międzynarodowy. Ze względu na szeroki zakres zagadnień związanych z tym rodzajem ryzyka (m.in. metody prania pieniędzy, fazy procesu prania pieniędzy, międzynarodowa współpraca w zwalczaniu tego procederu, rozwiązania instytucjonalne i prawne), rozważania skoncentrowano na ustawowych środkach bezpieczeństwa finansowego w tym zakresie, do stosowania których są zobowiązane instytucje finansowe w Polsce.

1. System przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu w Polsce

Ryzyko bezpieczeństwa to ryzyko zakłócenia funkcjonowania instytucji lub strat finansowych w wyniku niedostatecznej ochrony jej zasobów i informacji. Niedostateczna ochrona zasobów to ochrona zasobów ludzkich, rzeczowych, kapitałowych, a takimi są przede wszystkim środki pieniężne, w przypadku których może wystąpić ryzyko prania pieniędzy. Komisja Nadzoru Finansowego,

¹ M. Capiga: Wielowymiarowość bezpieczeństwa finansowego banku – na przykładzie polskich regulacji prawnych. „Bezpieczny Bank” 2011, nr 3(45); M. Capiga, W. Gradoń, G. Szustak: Sieć bezpieczeństwa finansowego. CeDeWu, Warszawa 2010.

nadzorując instytucje finansowe, wykorzystuje system nadzoru oparty na analizie ryzyka, tzw. BION (badanie i ocena nadzorcza), dla potrzeb którego opracowano mapy badanych klas ryzyka. W przypadku banków i firm inwestycyjnych, mapy klas ryzyka uwzględniają ryzyko prania brudnych pieniędzy, określane jako ryzyko poniesienia strat, w wyniku zamieszania w proceder prania brudnych pieniędzy prowadzony przez klientów, pośredników lub pracowników².

Definicję prania pieniędzy, wciąż poszerzaną o nowe przestępstwa źródłowe, zawierają: Dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu z 2000 r. (tab. 1).

Tabela 1

Definicje prania pieniędzy

Dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady
<p>Za pranie pieniędzy uznaje się następujące czyny popełnione umyślnie:</p> <p>a) konwersję lub przekazywanie mienia, ze świadomością, że pochodzi ono z działalności przestępczej lub z udziału w takiej działalności, w celu ukrywania lub zatajania nielegalnego pochodzenia tego mienia albo udzielenia pomocy osobie, która bierze udział w takiej działalności, dla umożliwienia jej uniknięcia konsekwencji prawnych takiego działania,</p> <p>b) ukrycie lub zatajenie prawdziwego charakteru mienia, jego źródła, miejsca położenia, rozporządzania nim, przemieszczania, własności lub praw do mienia, ze świadomością, że mienie to pochodzi z działalności przestępczej lub z udziału w takiej działalności,</p> <p>c) nabycie, posiadanie lub korzystanie z mienia, ze świadomością w momencie jego otrzymania, że mienie to pochodzi z działalności o charakterze przestępczym lub z udziału w takiej działalności,</p> <p>d) udział lub współdziałanie w popełnieniu, usiłowanie popełnienia, jak też pomocnictwo, podżeganie, ułatwianie oraz doradzanie przy popełnianiu czynów określonych w powyższych przypadkach.</p> <p>Pranie pieniędzy zachodzi również w przypadku, gdy działania, w ramach których uzyskano mienie mające stać się przedmiotem prania, miały miejsce na terytorium innego Państwa Członkowskiego lub państwa trzeciego</p>
Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu
<p>Przez pranie pieniędzy rozumie się zamierzone postępowanie polegające na:</p> <p>a) zamianie lub przekazaniu wartości majątkowych pochodzących z działalności o charakterze przestępczym lub z udziału w takiej działalności, w celu ukrycia lub zatajania bezprawnego pochodzenia tych wartości majątkowych albo udzieleniu pomocy osobie, która bierze udział w takiej działalności w celu uniknięcia przez nią prawnych konsekwencji tych działań,</p> <p>b) ukryciu lub zatajeniu prawdziwego charakteru wartości majątkowych lub praw związanych z nimi, ich źródła, miejsca przechowywania, rozporządzania, faktu ich przemieszczania, ze świadomością, że wartości te pochodzą z działalności o charakterze przestępczym lub udziału w takiej działalności,</p> <p>c) nabyciu, objęciu w posiadanie albo używaniu wartości majątkowych pochodzących z działalności o charakterze przestępczym lub udziału w takiej działalności,</p> <p>d) współdziałaniu, usiłowaniu popełnienia, pomocnictwie lub podżeganium w przypadkach zachowań określonych w powyższych sytuacjach również, jeżeli działania, w ramach których uzyskano wartości majątkowe, były prowadzone na terytorium innego państwa niż Rzeczpospolita Polska</p>

Źródło: Dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Dz. Urz. UE, L 309/15, artykuł 1. Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Dz.U. 2010, nr 46, poz. 276 z późn. zm., art. 2.

² [http://www.knf.gov.pl/nadzór oparty na analizie ryzyka](http://www.knf.gov.pl/nadzór%20oparty%20na%20analizie%20ryzyka) [dostęp: 20 listopada 2012 r.].

Obowiązująca, ustawowa interpretacja terminu „pranie pieniędzy” zawiera więc szeroki zakres przestępstw źródłowych, mogących stanowić zagrożenie dla stabilności instytucji finansowych. Zapewnienie skuteczności podejmowanych przedsięwzięć w zakresie ochrony przed przepływem brudnych pieniędzy, zwłaszcza konieczność współpracy międzynarodowej, wymagało powołania odpowiednich instytucji, skoordynowania ich działań, przyjęcia krajowych regulacji prawnych oraz wprowadzania międzynarodowych standardów, co tworzy system przeciwdziałania przestępczości finansowej.

W Polsce jest to system przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, który w ujęciu instytucjonalnym tworzą:

- instytucje centralne,
- instytucje obowiązane,
- instytucje współpracujące

Centralne instytucje krajowego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, nazywane organami informacji finansowej, to organy administracji rządowej, którymi są:

- minister właściwy do spraw instytucji finansowych jako naczelny organ informacji finansowej,
- Generalny Inspektor Informacji Finansowej.

Generalny Inspektor Informacji Finansowej (GIIF), którego powołuje i odwołuje, na wniosek ministra właściwego do spraw instytucji finansowych, Prezes Rady Ministrów jest podsekretarzem stanu w Ministerstwie Finansów. Do jego ustawowych zadań należy uzyskiwanie, gromadzenie, przetwarzanie i analizowanie informacji oraz podejmowanie działań uniemożliwiających wykorzystywanie systemu finansowego w celu prania pieniędzy, a w szczególności:

- badanie przebiegu transakcji co do których Generalny Inspektor powziął uzasadnione podejrzenia,
- przeprowadzanie procedury wstrzymania transakcji (polegającej na uniemożliwieniu przeprowadzenia określonej transakcji) lub blokady rachunku (polegającej na czasowym uniemożliwieniu dysponowania i korzystania ze wszystkich środków zgromadzonych na rachunku),
- rozstrzygnięcie w przedmiocie zwolnienia zamrożenia wartości majątkowych,
- udostępnianie i żądanie przekazania informacji o transakcjach,
- przekazywanie uprawnionym organom dokumentów uzasadniających podejrzenie popełnienia przestępstwa,
- inicjowanie i podejmowanie innych działań w celu przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, w tym szkolenie pracowników instytucji obowiązanych w zakresie zadań nałożonych na te instytucje,
- sprawowanie kontroli przestrzegania przepisów dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu,

- współpraca z zagranicznymi instytucjami i międzynarodowymi organizacjami zajmującymi się przeciwdziałaniem praniu pieniędzy lub finansowaniu terroryzmu,
- nakładanie kar pieniężnych w wysokości nie większej niż 750 tys. zł³.

W realizacji powyższych zadań, GIIF jest wspomagany przez wyodrębniony w Ministerstwie Finansów, Departament Informacji Finansowej Ministerstwa Finansów.

Ponadto na mocy ustawy utworzono Międzyresortowy Komitet Bezpieczeństwa Finansowego, działający przy GIIF, który pełni funkcję opiniodawczą i doradcą w zakresie stosowania szczególnych środków ograniczających przeciwko osobom, grupom i podmiotom, czyli przedstawiania propozycji zamieszczenia albo usunięcia z listy osób, grup lub podmiotów. Chodzi tu o listę osób, grup lub podmiotów, w stosunku do których dokonuje się zamrożenia wartości majątkowych⁴.

Kolejnym ogniwem systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu są jednostki obowiązane, których katalog wciąż jest poszerzany. Instytucjami obowiązanymi są: oddziały instytucji kredytowych, instytucje finansowe, banki krajowe, instytucje pieniądza elektronicznego, firmy inwestycyjne, banki powiernicze, podmioty prowadzące działalność w zakresie gier losowych, zakładów wzajemnych i gier na automatach, zakłady ubezpieczeń w zakresie ubezpieczeń na życie, fundusze inwestycyjne, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, notariusze, adwokaci, radcy prawni, biegli rewidenci, podmioty prowadzące działalność kantorową, przedsiębiorcy prowadzący domy aukcyjne, działalność faktoringową, pośrednicy w obrocie nieruchomościami⁵. Powyższe instytucje są ustawowo zobowiązane do wprowadzenia wewnętrznych procedur w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, które powinny zawierać m.in.: określenie sposobu wykonywania środków bezpieczeństwa finansowego, rejestracji transakcji, sposobu analizy i oceny ryzyka, przekazywania informacji do GIIF, procedury wstrzymania transakcji, blokady rachunku i zamrożenia wartości majątkowych, sposób przechowywania informacji⁶.

Ostatnim ogniwem systemu są jednostki współpracujące, czyli organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego, inne państwowe jednostki organizacyjne oraz Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Finansowego oraz Najwyższa Izba Kontroli.

³ Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu z dnia 16 listopada 2000 r. Dz. U. 2010, nr 46, poz. 276 z późn. zm., art. 4.

⁴ Ibid., art. 20d.

⁵ Pełny wykaz instytucji obowiązanych zawiera art. 2 Ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu.

⁶ Ibid., art. 10a.

2. Środki bezpieczeństwa finansowego w odniesieniu do transakcji

Środki bezpieczeństwa finansowego, do stosowania których jest zobowiązana instytucja obowiązana, odnoszą się zarówno do transakcji, jak i klienta.

Transakcjami są dokonywane we własnym, jak i cudzym imieniu, na własny jak i na cudzy rachunek wpłaty i wypłaty w formie gotówkowej lub bezgotówkowej, kupno i sprzedaż wartości dewizowych, przeniesienie własności lub posiadania wartości majątkowych i zamianę wierzytelności na akcje lub udziały⁷.

Środki bezpieczeństwa finansowego odnoszą się do transakcji ponadprogowych i transakcji podejrzanych. Podstawowym i powszechnie znanym obowiązkiem instytucji obowiązanych jest obowiązek rejestrowania transakcji, których równowartość przekracza 15 000 euro, a w przypadku podmiotu prowadzącego kasyno gry, obowiązek ten dotyczy zakupu lub sprzedaży żetonów o wartości stanowiącej co najmniej równowartość 1 000 euro. Transakcje te są nazywane transakcjami ponadprogowymi. Informacje o transakcjach ponadprogowych są gromadzone i przetwarzane w Departamencie Informacji Finansowej Ministerstwa Finansów. Skalę informacji o transakcjach podejrzanych przedstawia tab. 2.

Tabela 2

Informacje o transakcjach podejrzanych w latach 2009-2012

2009	2010	2011	2012
31,0 mln transakcji ponadprogowych, w tym: – 8,61% transakcje gotówkowe, – 8,99% transakcje z udziałem podmiotów zamieszkałych za granicą lub mających obywatelstwo inne niż polskie	30,2 mln transakcji ponadprogowych, w tym: – 8,97% transakcje gotówkowe, – 9,78% transakcje z udziałem podmiotów zamieszkałych za granicą lub mających obywatelstwo inne niż polskie	30,1 mln transakcji ponadprogowych, w tym: – 9,37% transakcje gotówkowe, – 10,82% transakcje z udziałem podmiotów zamieszkałych za granicą lub mających obywatelstwo inne niż polskie	28 mln transakcji ponadprogowych, w tym: – 9,66% transakcje gotówkowe, – 11,34% transakcje z udziałem podmiotów zamieszkałych za granicą lub mających obywatelstwo inne niż polskie

Źródło: Sprawozdania Generalnego Inspektora Informacji Finansowej z realizacji ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu w roku 2009, 2010, 2011, 2012, http://www.mf.gov.pl/bezpieczenstwo_finance.

⁷ Ibid., art. 2.

Instytucja obowiązana przeprowadzająca transakcję, której okoliczności wskazują, że może ona mieć związek z praniem pieniędzy lub finansowaniem terroryzmu, ma ponadto obowiązek zarejestrować taką transakcję, bez względu na jej wartość i charakter. Są to transakcje podejrzane, czyli SAR-y (Suspicious Activity Reports).

Zawiadomienia opisowe o działalności i transakcjach podejrzanych, czyli SAR-ach zawierają takie informacje, jak: okoliczności przeprowadzania transakcji, zbliżony okres realizacji i/lub zaangażowanie tych samych wartości majątkowych, dokumenty uzasadniające podejrzenia. Liczba zawiadomień opisowych o działalności i transakcjach podejrzanych przekazywanych do GIIF wykazuje stały wzrost (tab. 3).

Tabela 3

Liczba zawiadomień opisowych otrzymanych w okresie 2001-2012

Okres	Instytucje obowiązane	Instytucje współpracujące	Inne źródła	Łącznie	Dynamika wzrostu w stosunku do roku poprzedniego
2001 (od VII)	102	115	14	231	-
2002	358	237	19	614	165,8
2003	739	211	15	965	57,2
2004	860	521	16	1397	44,8
2005	1011	500	15	1526	9,2
2006	1351	530	17	1898	24,4
2007	1244	648	28	1920	1,2
2008	1287	460	68	1815	- 5,5
2009	1362	464	36	1862	2,6
2010	1462	476	59	1997	7,3
2011	2004	461	62	2527	26,5
2012	1954	436	37	2427	-3,96

Źródło: Sprawozdania Generalnego Inspektora Informacji Finansowej z realizacji Ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Dz.U. 2010, nr 46, poz. 276 z późn. zm.

Zawiadomienia opisowe o transakcjach podejrzanych pochodzą z trzech źródeł, ale dominującym źródłem – ponad 90% – są informacje przekazywane przez instytucje obowiązane, w tym przez banki, oddziały banków zagranicznych i instytucje kredytowe (tab. 4). W przypadku tej grupy instytucji obowiązanych, prawie połowa zawiadomień pochodzi z największych banków. Przykładowo: w 2011 r. 49,7% zawiadomień opisowych pochodziło z 6 największych banków, czyli Banku PEKAO S.A, Banku Zachodniego WBK S.A, Banku Millennium S.A., Alior Banku S.A, ING Banku Śląskiego S.A. i Banku BPH S.A.⁸.

⁸ Sprawozdanie Generalnego Inspektora Informacji Finansowej z realizacji ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu w 2011 r. Warszawa 2012, s. 7.

Tabela 4

Podział zawiadomień opisowych z instytucji obowiązanych według rodzajów instytucji

Typ instytucji obowiązanej	2009		2010		2011		2012	
	Liczba SAR-ów	Udział %	Liczba SAR-ów	Udział %	Liczba SAR-ów	Udział %	Liczba SAR-ów	Udział %
Banki	1300	95,5	1355	92,7	1835	91,6	1 805	92,7
Domy maklerskie lub inne podmioty niebędące bankami prowadzące działalność maklerską	21	1,5	19	1,3	57	2,8	46	2,37
SKOK-i	23	1,7	25	1,7	35	1,8	22	1,1
Zakłady ubezpieczeń, główne oddziały zagranicznych zakładów ubezpieczeń	6	0,4	7	0,5	15	0,7	23	1,9
Doradcy podatkowi, biegli rewidenci i księgowi			8	0,5	15	0,7	4	0,2
Notariusze, radcy prawni, adwokaci	5	0,4	20	1,4	14	0,7	11	0,6
Przedsiębiorstwa prowadzące działalność leasingową lub faktoringową	5	0,4	8	0,5	10	0,5	7	0,4
Podmioty prowadzące działalność w zakresie gier hazardowych			1	0,07	5	0,25		
Kantory	1	0,07	3	0,2	5	0,25	3	0,1
Inne instytucje finansowe	1	0,07	16	1,1	13	0,7	1	0,05
Ogółem	1362	100,0	1462	100,0	2004	100,0	1948*	100,0

* w 2012 r. uwzględniono w podziale SAR-ów zawiadomienia od innych przedsiębiorców przyjmujących płatności w gotówce ($\geq 15\ 000$ euro) w liczbie 26.

Źródło: Sprawozdania Generalnego Inspektora Informacji Finansowej z realizacji Ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Dz.U. 2010, nr 46, poz. 276 z późn. zm.

Ponadto GIIF otrzymuje od instytucji obowiązanych informacje o pojedynczych transakcjach podejrzanych. W 2012 r. GIIF otrzymał 31 395 informacji o pojedynczych transakcjach podejrzanych, z czego 31 376 było oznaczonych jako podejrzane o pranie pieniędzy, a 93% tych informacji pochodziło z banków.

Informacje o transakcjach przeprowadzanych przez instytucje obowiązane wraz z dokumentami, które tych transakcji dotyczą są przechowywane przez 5 lat.

Poza obowiązkiem rejestrowania transakcji, instytucje obowiązane stosują jako środek bezpieczeństwa finansowego bieżącą analizę przeprowadzanych transakcji, której wyniki są przechowywane w formie papierowej lub elektronicznej przez 5 lat.

3. Środki bezpieczeństwa finansowego w odniesieniu do klienta

Druga grupa środków bezpieczeństwa finansowego odnosi się do klienta, a zakres stosowania jest określany na podstawie oceny ryzyka prania pieniędzy, będącej wynikiem analizy obejmującej rodzaj klienta, stosunki gospodarcze, produkty lub transakcję. Środki bezpieczeństwa, które ustawowo instytucja obowiązana powinna stosować wobec swoich klientów polegają na:

- identyfikacji klienta i weryfikacji jego tożsamości na podstawie dokumentów lub informacji publicznie dostępnych, co oznacza przykładowo: w przypadku osób fizycznych ustalenie i zapisanie cech dokumentu stwierdzającego tożsamość osoby, w przypadku osób prawnych zapisanie aktualnych danych z wyciągu z rejestru sądowego,
- podejmowaniu czynności, z zachowaniem należytej staranności, w celu identyfikacji beneficjenta rzeczywistego i stosowaniu uzależnionych od oceny ryzyka odpowiednich środków weryfikacji jego tożsamości, w tym ustaleniu struktury własności i zależności klienta,
- uzyskiwaniu informacji dotyczących celu i zamierzonego przez klienta charakteru stosunków gospodarczych,
- bieżącym monitorowaniu stosunków gospodarczych z klientem, w tym badaniu przeprowadzanych transakcji pod kątem zgodności transakcji z profilem i ryzykiem jego działalności, źródeł pochodzenia wartości majątkowych, aktualizowaniu posiadanych dokumentów i informacji⁹.

Identyfikacja dotyczy nie tylko klientów dokonujących transakcji, ale również stron transakcji niebędących klientami. Zebrane informacje pozwalające na identyfikację powinny być weryfikowane, czyli sprawdzone i potwierdzone przed zawarciem umowy z klientem lub przed przeprowadzeniem transakcji.

Powyższe środki bezpieczeństwa finansowego są stosowane przez instytucje obowiązane w następujących przypadkach:

- przy zawieraniu umowy z klientem, co oznacza nawiązanie z nim stosunków gospodarczych,

⁹ Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Dz.U. 2010, nr 46, poz. 276 z późn. zm., art. 8b i 9.

- przy przeprowadzaniu transakcji z klientem w wysokości powyżej 15 000 euro, bez względu na to czy transakcja jest przeprowadzana jako pojedyncza operacja czy kilka operacji, które wydają się być ze sobą powiązane,
- gdy istnieje podejrzenie prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu bez względu na wartość transakcji, formę organizacyjną oraz rodzaj klienta,
- gdy istnieją wątpliwości co do prawdziwości otrzymanych wcześniej informacji dotyczących tożsamości klienta¹⁰.

Uwzględniając regulacje dotyczące środków bezpieczeństwa finansowego, klientów instytucji obowiązanych można podzielić na trzy grupy:

- klienci, w stosunku do których instytucje stosują wymienione powyżej środki bezpieczeństwa, czyli zasady należytej staranności wobec klienta,
- klienci, wobec których instytucje obowiązane stosują uproszczone zasady należytej staranności wobec klienta, czyli mogą odstąpić od stosowania środków bezpieczeństwa, np. gdy klient będący podmiotem świadczącym usługi finansowe ma swoją siedzibę na terytorium państwa członkowskiego UE, klient to spółka notowana na giełdzie,
- klienci, wobec których instytucje obowiązane stosują wzmożone środki bezpieczeństwa finansowego, czyli przykładowo: klient, który nie jest fizycznie obecny, instytucje będące korespondentami z państw innych niż państwa członkowskie UE (w zakresie transgranicznych stosunków), klient zajmujący eksponowane stanowisko polityczne.

Oceniając skalę ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu, instytucja obowiązana powinna uwzględniać w szczególności cztery ustawowe kryteria:

- ekonomiczne, polegające na ocenie transakcji klienta pod względem jej zgodności z prowadzoną przez klienta działalnością gospodarczą, aktywnością na rynku finansowym,
- geograficzne, polegające na dokonywaniu transakcji z klientami z państw, w których występuje wysokie zagrożenie prania pieniędzy i wspierania terroryzmu, czyli z tzw. strefy ryzyka, jak np. kraje produkujące narkotyki, raje podatkowe,
- przedmiotowe, polegające na prowadzeniu przez klienta działalności gospodarczej wysokiego ryzyka z punktu widzenia podatności na pranie pieniędzy i finansowanie terroryzmu,
- behawioralne, polegające na nietypowym, w danej sytuacji, zachowaniu klienta¹¹.

¹⁰ Dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu. Dz.Urz. UE, L 309/15, art. 7.

¹¹ Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Dz.U. 2010, nr 46, poz. 276 z późn. zm., art. 10a.

Instytucje obowiązane powinny ponadto zapewnić swoim pracownikom, wykonującym obowiązki związane z przeciwdziałaniem praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, udział w programach szkoleniowych dotyczących tych obowiązków.

Podsumowanie

Stabilność funkcjonowania instytucji finansowych w niestabilnym otoczeniu gospodarczym należy analizować w kontekście ich szeroko rozumianego bezpieczeństwa finansowego. Przedstawione środki bezpieczeństwa finansowego odnoszą się tylko do jednego obszaru tego bezpieczeństwa, czyli prania pieniędzy. Jak wykazują statystyki proceder prania pieniędzy dotyczy przede wszystkim banków. W ich przypadku należy wyróżnić dwa ujęcia ryzyka prania pieniędzy. Pierwsze wynika z faktu, że ryzyko prania pieniędzy to rodzaj ryzyka operacyjnego, które obok ryzyka kredytowego i ryzyka rynkowego jest przedmiotem regulacji dotyczących standardów kapitałowych w bankach. Drugie to ujęcie wynikające z faktu, że banki to instytucje obowiązane. W obu przypadkach skuteczność stosowanych środków bezpieczeństwa finansowego jest związana z koniecznością ich dostosowywania do zmieniających się warunków. Dotyczy to zarówno utrzymującego się kryzysu finansowego, jak i nowych przestępstw bazowych dla prania pieniędzy. Przykładowo: obok prania pieniędzy pochodzących z narkotyków, przestępstwami bazowymi dla prania pieniędzy stały się w ostatnich latach handel farmaceutykami i klauzule VAT-owskie.

Zapewnienie skuteczniejszej ochrony w tym zakresie to przede wszystkim potrzeba współpracy międzynarodowej, w tym stosowania międzynarodowych standardów, które poszczególne kraje powinny implementować uwzględniając swoje wewnętrzne zagrożenia dla stabilności finansowej. Przykładem są międzynarodowe standardy przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu oraz proliferacji, czyli Rekomendacje FATF. Rekomendacje FATF zostały ustanowione w 1990 r., ale w związku z pojawiającymi się nowymi zagrożeniami dla stabilności finansowej są one zmieniane. Ostatnia zmiana nastąpiła w lutym 2012 r. i miała na celu zapewnienie skuteczniejszej ochrony międzynarodowego systemu finansowego i zaostrzenie walki z przestępczością finansową.

**SAFETY OF FINANCIAL INSTITUTIONS INVOLVED
IN THE ANTI MONEY-LAUDERING SYSTEM****Summary**

The study focused on selected issues of counteracting system of money laundering, both in terms of institutional and law regulations. Particular attention was paid to financial safety measures, which financial institutions are required to use. They have been presented as divided into measures relating to the financial transactions, as well as measures relating to customers of financial institutions. Despite the introduction of new regulations in this area, the risk of money laundering is not reduced, which puts into question the effectiveness of implemented solutions.